1.1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ[1]

Ярослав Ю. Ю., Голубенко О. М., Назаров О. А.

DOI: 10.53672/ej.1.2024.01[1] Check for updates

Анотація. Євроінтеграційний курс, закріплений у Конституції України, і рішення Європейської Ради від 14 грудня 2023 р. про початок переговорів щодо вступу України до ЄС, на думку Ю. Ю. Ярослава, О. М. Голубенка та О. А. Назарова, вимагають переосмислити концептуальні основи вітчизняної судової експертизи. Автори доводять, що проголошений статтями 3 і 4 Закону України «Про судову експертизу» принцип незалежності експерта нівелюється надмірною державною монополізацією: станом на 2020 р. на приблизно 5 000 державних експертів припадало лише близько 500 приватних, і кількість останніх зменшується, а на 100 тис. населення в Україні — 13,75 експерта проти 48,7–72,4 у державах ЄС. Мета праці полягає в узагальненні організаційно-правових, принципових, комунікаційних, статусних, дидактичних та аналітично-оціночних основ судової експертизи й окресленні напрямів їх розвитку. Джерельну базу становлять Концепція судово-правової реформи 1992 р., Указ Президента України від 08.11.2019 № 837, законопроєкти № 6284, 6284-1, 6284-2 і 6284-3, Керівні принципи CEPEJ (2014)14 щодо ролі призначених судом експертів, посібник Європейського інституту експертизи та експертів (EEEI), моніторинговий звіт Мін'юсту за 2020 р., опитування судових експертів і наукова дискусія про демонополізацію, самоврядування та рецензування висновків. Запропоновано вивести державні експертні установи з-під відомчого підпорядкування (через центральний орган виконавчої влади на зразок Національної експертної служби України або через приватизацію), передати атестацію, методичний супровід і дисциплінарні провадження щодо приватних експертів саморегулівним організаціям за експертними напрямами, ліквідувати ЦЕКК при Мін'юсті на користь експертно-кваліфікаційних комісій за місцями навчання, роботи чи СРО, а підготовку експертів будувати на магістерському рівні в ліцензованих закладах вищої освіти. Рецензування висновків, за задумом авторів, слід унормувати законом, встановивши вимоги до рецензентів і право суду за клопотанням сторони доручати іншому експертові перевірку методичної правильності оспорюваного висновку. Строки проваджень потрібно не лише процесуально обмежити, а й постійно моніторити, ширше залучаючи приватних експертів і фахівців ad hoc та запозичивши європейську практику судового контролю за діяльністю експертів.

Ключові слова: судова експертиза, незалежність судового експерта, демонополізація судової експертизи, саморегулівні організації судових експертів, експертна дидактика, рецензування висновку експерта, строки експертних проваджень, Керівні принципи CEPEJ, євроінтеграція, Центральна експертно-кваліфікаційна комісія.

Conceptual Foundations for the Development of Forensic Expertise in Ukraine in the Context of European Integration

Yaroslav Yu. Yu., Holubenko O. M., Nazarov O. A.

Abstract. Ukraine's constitutionally enshrined European course and the European Council's decision of 14 December 2023 to open accession negotiations call for a review of how forensic expertise is organised in the country. The authors argue that the independence of forensic experts proclaimed in the Law of Ukraine "On Forensic Examination" is undermined by a de facto state monopoly: around 2020 some 5,000 state experts worked alongside roughly 500 private ones, and Ukraine had 13.75 experts per 100,000 inhabitants against 48.7–72.4 in EU member states. The study generalises the organisational, legal, status-related, didactic and evaluative foundations of forensic expertise, drawing on the 1992 Concept of Judicial and Legal Reform, Presidential Decree No. 837 of 2019, draft law No. 6284 and its alternatives, the CEPEJ Guidelines on court-appointed experts, the EEEI guide to good practices in civil judicial expertise, the Ministry of Justice monitoring report for 2020 and expert surveys. The authors propose removing state forensic institutions from departmental control, through a central executive body or privatisation; transferring certification, methodological support and disciplinary proceedings for private experts to self-regulatory organisations; abolishing the Central Expert Qualification Commission of the Ministry of Justice; and training experts at master's level in licensed universities. Peer review of expert opinions should be regulated by statute, and courts should be able, at a party's request, to commission another expert to assess the methodological soundness of a disputed opinion. Time limits for examinations need continuous monitoring, and European-style judicial supervision of experts is recommended.

Keywords: forensic expertise, expert independence, demonopolisation, self-regulatory organisations, expert training, peer review of expert opinions, time limits of examinations, CEPEJ Guidelines, European integration, Ukraine.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 13.05.2024; у номері — 30.06.2024; DOI:* ***10.53672/ej.1.2024.01***[1].

Повний текст

Бібліографічний опис: Ярослав Ю.Ю., Голубенко О.М., Назаров О.А. Концептуальні основи розвитку української судової експертизи в контексті євроінтеграційних процесів / Ю.Ю. Ярослав, О.М. Голубенко, О.А. Назаров. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа та спеціальних знань в юридичній практиці: Електронний журнал / [редкол.: Назаров О. А. (голов. ред.) та ін.]. К., 2024. Т. 9, № 3 (51). Дата публікації: 30.06.2024. URL: https://expertize-journal.org.ua/spetsialni-znannya/12284-yaroslav-yu-yu-golubenko-o-m-kontseptualni-osnovi-rozvitku-ukrajinskoji-sudovoji-ekspertizi-v-konteksti-evrointegratsijnikh-protsesiv (дата звернення: 13.05.2024), https://doi.org/10.53672/ej.1.2024.01

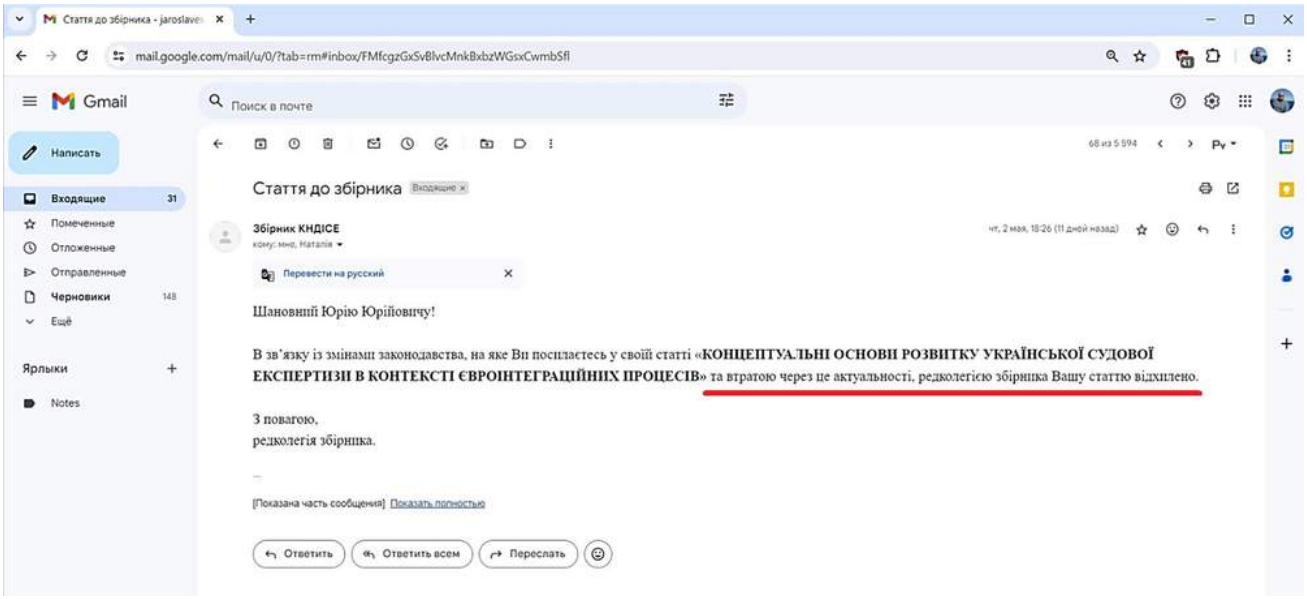

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлена тим, що після оголошення законодавчою владою європейського і євроатлантичного генерального курсу держави Україна із конституційним закріпленням в основному законі, схваленням його громадянами, рішенням Європейської Ради від 14 грудня 2023 року про початок перемовин щодо вступу України до ЄС, на порядку денному постало переосмислення концептуальних основ в будь-якій сфері під цим кутом. Це стосується і української судової експертизи. Так, найважливіший принцип її незалежності, декларований за ст.ст. 3, 4 Закону України «Про судову експертизу» [1], є блідою копією європейського, бо нівелюється надмірною державною монополізацією. Це виражається у нерівномірному розвитку державної та недержавної (приватної) її гілок, надмірному контролю регулятора за приватною гілкою експертизи, нівелює наукову конкуренцію, як найбільш ефективний показник здобування істини в судочинстві за допомогою спеціальних експертних знань. Має місце їх кількісна нерівність (на 2020р.): приблизно 5 000 державних проти 500 приватних, при чому, останні мають стійку тенденцію до зменшення [2].

Недосконаліть діючих організаційно-правових інструментів, в великій мірі спричинені доктринальною (радянсько-спадковою) обмеженістю, породжує й інші проблеми, які деформують її основи: відмінність у доступі різних експертних гілок до судово-експертної діяльності (СЕД), низька ефективність експертної дидактики, бюрократизація науково-методичного забезпечення, великі терміни проваджень, випадки корупції та тиску на експертів, особливо, в резонансних справах, зачатковість експертної самоорганізації, недостатність контролю за якістю експертних проваджень, відсутність правових захисних чинників експертів та їх родин, непередбаченість страхування цивільно-правової відповідальності, недосконаліть міжнародних експертних комунікацій, що включає також проведення спільних та самостійних досліджень за кордоном, тощо.

Вважаєм, що неухильне впровадження європейських стандартів в сфері СЕД дозволить наблизитись до принципів, декларованих за ст.6 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ)(право на справедливий суд), як універсальної засади та мети організації та проведення судових експертиз і методологічної передумови експертних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність державної політики в галузі судової експертизи в Україні напряму залежить від розвитку її концептуальних основ. Перші спроби їх формулювання були пов'язані із затвердженням в 1992 році Постановою ВРУ «Концепції судово-правової реформи», за п.1 розділу V якої була поставлена задача створити судову експертизу, як важливу і самостійну інституцію, незалежну від органів попереднього розслідування, діяльність якої повинна регулюватись процесуальним законодавством [3]. Вже в цій дефініції окреслювались три важливі основи судової експертизи: організаційна самостійність, незалежність (тоді - від основного замовника) та її правовий характер. Де-факто вони проголошувались і в Законі України «Про судову експертизу» (1994 р.), де мали вже більш об'ємний та структурний вигляд, як-то: понятійними та принциповими, організаційно-правовими, статусними, науково-методичними, експертно-дидактичними, міжнародно-комунікаційними [1].

Є приклади і інших країн (Республіка Казахстан, 2018 рік), де стратегія розвитку судово-експертної інституції затверджувалась вже у другій концепції, в цей раз прийнятій відомством (МЮ). За нею передбачалось удосконалення законодавства, інституційних та організаційних основ, підбору, професійної підготовки та підвищення кваліфікації експертів, укріплення матеріально-технічної бази, вивчення міжнародного досвіду та розвитку міжнародного співробітництва [5].

В наших роботах також зверталась увага на систему концептуальних основ судової експертизи, як-то: 1.Уніфікацію процесуального законодавства; 2. Вдосконалення організаційних форм; 3.Навчання та атестацію судових експертів; 4.Саморегулівні професійні об'єднання (СРО); 5.Оцінку методичної правильності висновку експерта; 6. Рівноправність всіх суб'єктів СЕД в створенні науково-методичного забезпечення; 7.Поділ ринку експертних послуг з метою більш ефективного використання можливостей суб'єктів СЕД; 8.Підняття оперативності експертних проваджень [6].

Шуневич К., в «моделях залучення експерта у кримінальне провадження» країн ЄС виокремила такі основи їх розмежування: 1) суб'єкт, уповноважений на залучення експерта; 2) можливості суду впливати на залучення експерта; 3) процесуальний статус особи зі спеціальними знаннями; 4) організаційні вимоги до особи, яка може бути залучена експертом (питання акредитації, включення до реєстрів судових експертів та ін.); 5) кількість експертів, які можуть брати участь у конкретному кримінальному провадженні; 6) право на проведення перехресного допиту експерта [7, с.3].

Ткаченко Н., Алєксєйчук В. організаційну основу поклали у визначення моделей можливих експертних інституцій: із *централізацією* всіх СЕУ (державних та недержавних) при створенні Центрального органу виконавчої влади – Державної експертної служби, підпорядкованої КМ або МЮ України (*радикальна модель*), із *частковою централізацією* при визнанні МЮ України єдиним органом, який формує державну політику в судово-експертній галузі з елементами централізації (*змішана модель*) або із *децентралізацією* цих СЕУ у двох варіантах (*класична або традиційна і змагальна моделі*). Змішана модель, яка існує і зараз, на їх думку, є найдоцільнішою для України [8].

Шевчук В. висловив думку, що сучасна українська судова експертиза з позиції євроінтеграції має сформулювати нову парадигму принципів розробки *Концепції* базового Закону України, в якому визначатимуться поняття та принципи СЕД, структура та орга-

нізація діяльності СЕУ і судових експертів, їхній правовий статус і повноваження, системний підхід до підготовки й атестації, створення самоврядної організації судових експертів, відповідальність за втручання в СЕД, гарантії діяльності експертів [15, с.36].

Новий поштовх до судово-експертної законотворчості надав Указ Президента України №837 від 08.11.2019 року «Про невідкладні заходи з проведення реформи та зміцнення держави», в якому, серед інших задач, було акцентовано увагу на 3 важливих основах судової експертизи: *системі самоврядування судових експертів, рецензуванні висновку судового експерта* та *визначенні граничних строків проведення судових експертиз*»[9].

В публікаціях приділяється увага і окремим елементам основ судової експертизи. Так, Клюєв О. базовому законопроекту рекомендує таку назву: «*Про експертне забезпечення правосуддя в Україні*», оскільки сам цей термін є більш широким поняттям, аніж «судова експертиза». Базовий закон, на його думку, має регулювати організаційні аспекти експертного забезпечення правосуддя в Україні, а процесуальні основи – процесуальне законодавство України [13, с.9]. З цією позицією згодний Журавель В. із своїм варіантом назви базового законопроекту – «*Про експертну діяльність у правовій сфері*» [14, с.29]. Шевчук В. в контексті євроінтеграційних процесів рекомендує враховувати *Керівні принципи Європейської комісії з ефективності правосуддя (Керівні принципи СЕРЕЈ)* та розвивати співпрацю із ENFSI [16, с.91]. На необхідність дотримання «міжнародних стандартів» посилались Чернявський С. та Чорноус Ю. [17, с.87]. Шуневич К. стверджує, що організаційним особливостям розшукової (змішаної) моделі залучення експерта (до неї вона відносить модель залучення експерта в Україні – авт.) притаманна *наявність в державі окремого нормативно-правового акту*, який визначає набуття статусу експерта, процедури атестації та підвищення кваліфікації [7, с.74]. Вважаємо, що ця думка не є безспірною, оскільки такого акту немає в ФРН, Франції, Бельгії, Швейцарії, Австрії, Нідерландах (розшукова модель), Норвегії, Ісландії, Швеції (змішана модель), а є тільки в пострадянських країнах (Україна, Казахстан, Азербайджан, рф, Узбекистан, Таджикистан, Туркменістан, Киргизстан, Литва, Латвія, Естонія, Білорусь, Молдова) та в постсоціалістичних (Чехія, Сербія).

Думка щодо *демонополізації судової експертизи* домінує серед авторів [6, 7, 14, 18, 28, 29]. Але більшість з них, наприклад, Щербаковський М. [29 с.48], її розуміють тільки як скасування положення про проведення криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз виключно в державних експертних установах (ст.7 Закону України «Про судову експертизу»), що, на наш погляд, є лише частковим заходом. Журавель В. вважає, що подолання монополії держави на проведення судових експертиз є нагальною потребою сьогодення, і показує глибину цієї реформації:

«...необхідно: а) на законодавчому рівні визначити такий різновид, як приватні судово-експертні устави, які мають діяти поряд із державними установами (службами) та приватними (незалежними) експертами, вони відрізняються лише формою власності; б) скасувати монополію на проведення судово-медичних, судово-психіатричних і криміналістичних експертиз у державних експертних установах...відокремлення від відомчих керівних державних органів питань підготовки, запровадження та ведення єдиного реєстру методик судових експертиз, підготовки й атестації експертів, підвищення їхньої кваліфікації, визначення експертних спеціальностей, притягнення експертів до дисциплінарної відповідальності тощо. За Міністерством юстиції України доцільно зберегти лише ведення Єдиного державного реєстру судових експертиз та експертних досліджень, інформація з якого може надаватися у формі ви-

тягу на запит слідчого, прокурора, суду за конкретним кримінальним провадженням або справою про адміністративне правопорушення» [14, с.29-31].

Неоднозначність є і в розумінні принципів функціонування системи самоврядування судових експертів. Шевчук В. вважає, що на *саморегульовану організацію* не можна покласти функції держави з підготовки кадрів, створення та роботи експертно - кваліфікаційних комісій тощо [15, с.91]. Крайнов І.[18, с.64] та Журавель В. [14, с.30-31] дотримуються протилежної думки, зокрема, останній стверджує, що керівним органам *експертного самоврядування* необхідно надати право самостійно визначати умови та процедуру проходження стажування, однакову для всіх експертів, наприклад, з можливістю проходження атестації через п'ять років, наслідком якої є присвоєння кваліфікації судового експерта безстроково.

Проведене Директоратом правосуддя та кримінальної юстиції МЮ України опитування показало, що 54% респондентів вважають створення самоврядування судових експертів необхідним, 25% - проти, а 21% - не визначилися; 55% опитаних вважають, що ця система самоврядування має бути незалежною і не розробленою за аналогією, 35% - за аналогією із адвокатурою, 10% - за аналогією із нотаріатом [32, с.313-314]. Інше опитування (Ісакович Б.М, Ярослав Ю.Ю., Назаров О.А.) показало, що 66,43% респондентів вважають, що *державна* судова експертиза повинна бути виведена із підпорядкування певних міністерств, центральних органів виконавчої влади та правоохоронних органів утворенням самостійної інституції, незалежної від органів досудового слідства, 56,64% - що діяльність всіх *недержавних (приватних) судових експертів* в галузі підготовки та підвищення кваліфікації, ведення дисциплінарних справ, методичної підтримки повинна здійснюватись на підставі самокерованості створенням саморегулівних професійних об'єднань (СРО), за варіант створення низки СРО за фаховим принципом висловилось 53,14% опитаних, за варіант створення єдиної СРО в державі – 32,86% [33].

У Рекомендаціях (Керівні принципи) Європейської комісії з питань ефективності правосуддя принцип незалежності експерта розглядається як одна з головних вимог до існуючих правил на національному рівні, щоби вони гарантували *незалежність, неупередженість та чесність* експерта (п.10), передбачені їх складові: незалежність стосовно справи, яка розглядається, та неупередженість у стосунках з обома сторонами; заборона залучення експерта судом у випадку, коли одна з сторін залучала його для підготовки приватного висновку на допроцесуальній стадії; заборона залучати експерта, який перебував у близьких стосунках з однією із сторін, щоби не викликати конфлікт інтересів; гарантування експертом, що його висновок надається об'єктивно, а не відповідно до потенціальних особистих інтересів (п.35) [30]. Опитування 45 держав, за даними європейського інституту експертизи та експертів (EEEI) щодо передової практики експертизи в цивільних судах ЄС, показало, що експерт зобов'язаний повідомляти про будь-який конфлікт інтересів, що відображає загальне розуміння того, що експерт повинен бути не тільки незалежним, але також повинен бути визнаний незалежним [31]. У цьому ж європейському нормативі доводиться вагома роль суду у взаємовідносинах із експертом: при виборі та призначенні експерта (п.п.29, 30, 33, 40, 48, 49, 51), відхиленні або заміні експерта (п.п. 57, 61), встановленні та контролі крайніх строків виконання висновку, які були надані експерту, втручанні у випадку затримки проваджень (п.п.75, 112, 127), наданні вказівок щодо спеціального надання висновку та складанні попереднього звіту (висновку) для

сторін (п.п.77, 79), проведенні ротації експертів як відповідного заходу задля уникнення взаємної залежності в комісії експертів та покращення їх незалежності по відношенню до суду (усунення монополії компетентності) (п.84), можливості надання допомоги експерту в разі, якщо останній просить підтримки (п.109), накладанні адміністративного або дисциплінарного штрафу, в більш серйозних випадках – відкритті кримінального провадження, за певних обставин, в залежності від порушеного обов'язку, остаточне звільнення експерта від виконання експертизи у цій конкретній справі (п.п.119, 120), відмові в наданні статусу погодженого експерта або відкликанні цього статусу, якщо буде встановлено, що експерт постійно є некваліфікованим і некомпетентним (п.123), зменшенні оплати, коли експерт був обвинувачений у затримці експертного провадження (п. 126), відхиленні експерта за клопотанням сторони, якщо експерт порушив обов'язок залишатись незалежним (п.128), монополії на безпосереднє спілкування з експертом (а не сторін)(п.129)[30]. Судовий контроль за дотриманням строків експертних проваджень рекомендується і за висновками моніторингового звіту 2020 року(це підтримують 59,7% суддів) [32, с.269].

Бурхливе обговорення в літературі мало місце в питанні *рецензування висновків судового експерта*. За твердженням Журавля В., процедура рецензування висновків експертів передбачає дві форми: перша – для методичного забезпечення діяльності експертів, друга – у випадку звернення суб'єктів, які призначили експертизу для того, щоб об'єктивно оцінити її результати й подальшу можливість повторної експертизи. Перша форма рецензування є обов'язковою, друга – факультативною, за ініціативою суб'єктів, котрі залучають експертів [14, с.31]. Перша форма рецензування (назвемо її внутрішньо-відомчою) відома ще з радянських часів, на даний час регламентована підзаконним актом – Порядком проведення рецензування висновків судових експертів. В цьому нормативі вказується мета рецензування – вдосконалення професійної майстерності експертів, поліпшення якості та обґрунтованості їх висновків, а також те, що *рецензування не проводиться з метою спростування чи підтвердження висновків* [19]. Друга форма рецензування експертних висновків є варіантом фахової допомоги для сторін провадження при здійсненні доказової оцінки. Складена фахівцем рецензія на висновок експерта здатна закрити прогалину оцінки правильності виконаної експертизи. Вона не є джерелом доказів, але може зініціювати процесуальні інструменти оцінки - допит експерта та призначення наступної (повторної) експертизи у випадку викриття методичної неправильності оцінюваного висновку експерта [20, с.669]. Нормативно складання рецензій на висновки експертів досі не урегульовано, їх легалізація, як правильно зауважила Авдєєва Г., дозволить не лише зменшити кількість слідчих (судових) помилок, а й запобігти діям некомпетентних і недобросовісних рецензентів завдяки оприлюднення в тексті рецензії інформації про них (прізвище, освіта, науковий ступінь, учене звання, стаж і місце роботи та ін.), доцільно також в окремих випадках надавати можливість допиту рецензента в присутності виконавця рецензованого висновку експерта [21, с.99-100]. Шевчук В. [16, с.92], Шепітько В. [21, с.27] повністю заперечують рецензування висновків судового експерта в судочинстві, бо особливістю оцінки висновку експерта, на їх думку, має бути необхідність спеціального мотивування підстав, за якими відкидається висновок. Шуневич К. в своїй дисертації сповістила про оціночний інструментарій, притаманний європейським інституціям: а) процедура рецензування висновків; б) процедура подання під час судово-

го розгляду спільного висновку; в) навчання прокурорів, адвокатів, суддів застосуванню наукової методології; г) «експертні радники» в судах [7, с.212].

Проблемність *строків експертних проваджень* ілюструють результати анкетування експертів: 57% випадків – до 6 місяців, 25% - до 1 місяця, 14% - до 1 року, 4% - до 3 років [32, с.254-255]. Вперше, на виконання Указу Президента [9], ця основа (строк) експертизи, поки в якості законопроектів, має увійти в законодавче поле, вони встановлюються керівником СЕУ, уповноваженою керівником особою або судовим експертом/державним органом, до сфери управління якого належить СЕУ: в законопроекті №6284 - закладений максимальний строк 90 календарних днів, а в разі неможливості його дотримання, за письмовим погодженням із замовником, не може перевищувати 150 календарних днів (ст.47); в законопроекті №6284-1 – розумний строк 60 календарних днів, а більший розумний строк – за письмовою домовленістю із замовником (ст.44); в законопроекті №6284-2 – 10 днів, 1 місяць, 2 місяці, більше 2 місяці, але не перевищуючи 3 місяці, більший строк встановлюється за домовленістю із замовником (ст.33); в законопроекті №6284-3 – не повинен перевищувати 90 календарних днів і встановлюється за письмовою домовленістю із замовником, в тому числі, і більший строк (ст.7^2) [4,10,11,12]. За Рекомендаціями (Керівні принципи) Європейської комісії з питань ефективності правосуддя строк експертних проваджень встановлюється та контролюється судами (п.п.75,112,127)[30]. З метою вирішення цієї проблеми нами рекомендувалось планувати штатну чисельність експертів, відштовхуючись від аналізу тенденцій попиту на види експертних послуг в державі, нарешті розробити нормативи на індексовані види експертиз [6]. Не є таємницею, що дотримання розумних термінів проваджень напряму залежить від кількості експертів. Так, дослідження, проведені європейським інститутом експертизи та експертів (EEEI) щодо передової практики експертизи в цивільних судах ЄС показали, що середня кількість експертів на 100000 населення в проміжку 2012-2020 роках коливалась в межах 48,7 – 72,4 [31]. Для порівняння, в Україні на 100000 населення кількість експертів значно менша – 13,75 (в розрахунок бралось 40 млн. населення України та 5500 атестованих експертів станом орієнтовно на 2020 рік), що є істотнім фактором, який гальмує оперативність експертиз.

Даньшин М. та Бабарицький О. [23, с.29]. та Свінцицький [27, с.19] рекомендують вдосконалювати *експертну дидактику* включенням у освітні навчальні програми підготовки «магістр» своєрідну спеціалізацію «судова експертиза» не тільки у межах правничої галузі знань, а й в інших. Булулуков О. на прикладі НЮУ імені Я. Мудрого показав, що елементи експертної дидактики, запроваджені в навчальному процесі юридичних ЗВО, дозволять оптимізувати систему навчання і підготувати для роботи в експертних установах досвідчених фахівців [24, с.84]. Андренко С., Курдес О., Бубліков А. бачать етапність в зростанні експертної компетентності: *перший рівень — базовий* (здобуття повної вищої освіти у ЗВО освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»); *другий рівень — початкова підготовка* (за певною експертною спеціальністю під час прийому на роботу); *третій рівень — підвищення кваліфікації* (періодичне через нормативно встановлені проміжки часу проходження стажування й отримання досвіду під час здійснення СЕД) [25, с.64-65]. Агапова О., рекомендує дистанційне навчання за українсько-латвійським науково-дослідним проектом «Відкритий освітній ресурс: судова експертиза» (для експертів України та Латвії) [26, с. 302].

Мета дослідження. З метою висвітлення концептуальних основ будови судової експертизи узагальнити організаційно-правові, принципові, комунікаційні, статусні, експертно-дидактичні, аналітично-оціночні аспекти, провести аналіз в цьому напрямку європейських нормативів, а також праць науковців, окреслити напрямки її удосконалення в контексті євроінтеграційних процесів, що дозволить покращати забезпечення судочинства європейсько-орієнтованою судовою експертизою.

Викладення основного матеріалу. Проведений аналіз показав, що для різних країн притаманні однорідні базові (концептуальні) основи в будові судової експертизи: організаційно-правові, принципові, комунікаційні, статусні, дидактичні, аналітично-оціночні тощо, із своєю специфікою.

Так, найважливіша і принципова ознака - *незалежність судового експерта* – далеко не в повні мірі реалізована в межах експертних гілок. Відомчу залежність державної експертизи можна ліквідувати поверненням до реформаторських думок 1992 року, а саме створенням «самостійної інституції» типу Експертного Комітету із рекомендацією найменування його, як варіант, за законопроектом №6284-2, Національною експертною службою України, але обмежити регуляторну роль цього центрального органу тільки державними СЕУ. Можна піти далі і розглянути варіант приватизації діючих державних СЕУ задля забезпечення повної незалежності працюючих в них експертів від будь-якого відомства.

Європейський вектор незалежного розвитку приватної експертизи пов’язується із утворенням СРО. Крім усунення державної монополії, сприяння науковій змагальності спеціальних знань в судочинстві, поява СРО дозволить збільшити кількість приватних експертів, а це, в свою чергу, зменшить бюджетні витрати на державну гілку експертизи. Реалізація цього принципу може йти різними шляхами, або при утворенні такого об’єднання «зверху» – єдиного СРО для всіх приватних експертів із розподілом на певні секції, або «знизу», створенням множини СРО за експертною спеціалізацією. Другий варіант реалізації саморегулювання виглядає більш демократичним (за аналогією розвиток всіх європейських професійних спільнот пов'язаний із «цеховими» шляхами організації), підтримується більшістю експертів, він може в подальшому, якщо на то буде добровільна згода, розвинутись у асоціативне об’єднання, але тільки для виконання координаційних функцій.

Наш погляд на проблему не виключає регуляторної функції держави на ділянку СЕД. За МЮ України, але обмежуючи його регуляторну роль, доречно залишити функції розробки та вдосконалення організаційно-правових нормативів в галузі СЕД, видачі експертних свідоцтв, узагальнень наукової та експертної діяльності, ведення Реєстрів атестованих судових експертів та атестованих методик, організації діяльності науково-консультативних та методичних рад (НКМР) та міжвідомчої Координаційної ради з питань судової експертизи, керівництво підзвітними СЕУ. У випадку реформування державних СЕУ створенням Національної експертної служби України, вищеназвані функції належить передати цьому центральному органу влади. Але змістом реформи в галузі СЕД, перш за все, повинен бути «відпуск на волю» приватних судових експертів, передачі функції атестації, науково-методичного супроводу, дисциплінарного провадження та контролю за ними до СРО різних експертних напрямків, як це має місце в ЄС та світі

Експертна дидактика, за виключенням набуття спеціальних знань в галузі ремесла, має бути реалізованою на базі вищої освіти другого рівня «магістр» із спеціалізацією за певними експертними напрямками, в наступному продовжуватись під час атестації за цією ж експертною спеціальністю, вдосконалюватись на практиці та в процесі періодичного підвищення кваліфікації. Основна вимога – всі види навчання (включаючи підвищення кваліфікації) повинні здійснюватися в закладах, які мають освітню ліцензію (краще, в середовищі ЗВО). Експертно-кваліфікаційні комісії (ЕКК), за логікою, повинні діяти за місцями навчання/експертної роботи/СРО, в них, крім атестації, мають вирішуватись і дисциплінарні справи експертів. Склад ЕКК має затверджуватись регулятором, при чому в державних ЕКК більшість повинна складатись із експертів державних СЕУ, в ЕКК СРО – із приватних експертів. Якщо в країні буде запроваджено декілька ЕКК, то структура ЦЕКК при регуляторі (МЮ України), втрачає зміст і повинна бути ліквідована, що буде одним із дерегуляційних заходів.

Розвитком *аналітично-оціночної* основи судової експертизи (рецензування висновків) повинно бути унормування цієї процедури. У відповідних процесуальних змінах має міститись: можливість залучення в якості рецензентів фахівців ЗВО, передбачення високого фахового рівня рецензентів (до 10 років експертного/наукового стажу), оприлюднення інформації про них, закладання можливості їх допиту, закріплення права експерта рецензованого висновку на оскарження рецензії. Ще одним напрямком процесуального регулювання може бути надання суду можливості, в разі наявності клопотання сторони провадження, доручення іншому експерту проведення експертизи щодо методичної правильності оспорюваної експертизи. Знання методики є складовою спеціальних знань експерта, тому це питання повинно входити до предмету різних видів експертиз, що вимагає також змін до підзаконних актів (рекомендацій) стосовно їх призначення.

Для вирішення проблеми великих *строків проведення судових експертиз* недостатньо процесуальної регламентації граничного їх рівня і зобов'язання експертів робити письмове узгодження в разі неможливості їх дотримання. Ця часова особливість СЕД має постійно бути у інформаційно-моніторинговому русі щодо своєчасного реагування на зростання в судовій практиці певних видів експертиз: збільшувати на цих напрямках кількість атестованих експертів відповідно до розроблених та прийнятих середніх норм експертного навантаження. Ця ділянка роботи поки ще не охоплена регулятором. Ще одним резервом є збільшення експертного складу за рахунок більш активного використання «запасної лави» приватних експертів, для чого необхідно урівняти їх статус із державною експертною гілкою та організувати їх діяльність за допомогою СРО. Третя гілка експертів – фахівці, які залучаються замовником для конкретних випадків, за аналогом європейських ad-hoc експертів, можуть також надати свій вклад в рішення проблем великих термінів провадження, але тут треба повернутися до вже забутої практики старого КПК, коли для залучення експерта потрібна була впевненість замовника в його компетентності. Нарешті слушна європейська практика відносно суддівського контролю за діяльністю експертів, і не тільки за дотриманням ними встановлених строків проваджень.

Висновки. Система концептуальних основ судової експертизи має однорідний характер в різних країнах із певними особливостями, притаманними моделям залучення в них експертів. Окремі структурні елементи цієї системи, з огляду на європейські нормативи, мають бути вдосконалені. Так, галузь судової експертизи в Україні з метою ствер-

дження *принципу незалежності* експертів слід *демонополізувати* проведенням певних дерегуляційних заходів: звільнення державних експертів з-під контролю відомств створенням центрального органу виконавчої влади підконтрольного КМУ або шляхом приватизації діючих державних СЕУ із залученням до процесу приватизації відомих міжнародних експертних установ; виведенням приватних експертів з-під контролю регулятора (МЮ України) створенням СРО певних експертних напрямків і передачі останнім атестаційних, дисциплінарних, контрольних функцій; скасування ЦЕКК МЮ України і передачі цієї функції ЕКК за місцями навчання/експертної роботи/СРО; налагодження експертної дидактики із більш широким залученням ЗВО (в питаннях здобуття базової вищої освіти, підвищення кваліфікації, рецензування висновків експертів). *Аналітично-оціночна основа судової експертизи* (рецензування висновків) має бути законодавчо унормованою із передбаченням певної процедури її здійснення, також доречно розширити повноваження суду в цьому напрямку, а саме надати йому можливість, в разі наявності клопотання сторони провадження, доручати іншому експерту проведення експертизи з питання методичної правильності оспорюваної. *Строки експертних проваджень* (і можливість їх корегування у складних випадках) мають бути не тільки процесуально регламентовані, але й бути у постійному моніторингу щодо своєчасного реагування на вал експертиз на певних напрямках. Резервом оперативного провадження є ширше залучення приватних експертів та експертів – фахівців. Актуально запозичення європейської практики суддівського контролю за діяльністю експертів, і не тільки за дотриманням ними встановлених строків проваджень.

Перелік посилань	**References**
1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 No 4038a-XII. База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text (дата звернення: 12.12.2023).	1. On forensic examination: Law of Ukraine dated 25.02.1994 No. 4038a-XII. Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text (date of application: 12.12.2023).
2.Стародубов І.В. Проблеми формування кадрового забезпечення суб'єктів судово-експертної діяльності. М-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції-дискусії. Місце недержавної судової експертизи у забезпеченні судочинства України (м.Київ. 19.10.2020р.).-Київ: вид.Назаров О.А. С.34-38	2. Starodubov I.V. Problems of the formation of human resources for subjects of forensic expert activity. Members of the All-Ukrainian scientific and practical conference-discussion. The place of non-state forensic examination in ensuring the judicial system of Ukraine (Kyiv. October 19, 2020).-Kyiv: vid. Nazarov O.A. P.34-38
3. Концепція судово-правової реформи в Україні: затв. постановою Верховної Ради України 28.04.1992 р. № 2296-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2296- 12 (дата звернення: 01.09.2023).	3. The concept of judicial reform in Ukraine: approved. by the resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated April 28, 1992 No. 2296-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2296-12 (date of application: 09/01/2023).
4. Проєкт закону про судово-експертну діяльність та самоврядування судових експертів №6284-2 від 22.11.2021року. Офіц. портал Верховної Ради України.URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73258(дата звернення: 12.12.2023).	4. Draft law on forensic expert activity and self-government of forensic experts dated November 22, 2021 No. 6284-2 dated November 5, 2021 No. 6284. Official. portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73258 (access date: 12.12.2023).

5. Об утверждении Концепции развития института судебной экспертизы Республики Казахстан до 2023 года и плана мероприятий по ее реализации: Приказ Министра юстиции Республики Казахстан от 26.12.2018г. №1629.URL:https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34370712&pos=4;-108#pos=4;-108 (дата звернення: 12.12.2023)	5. On approval of the Concept for the development of the Institute of Forensic Expertise of the Republic of Kazakhstan until 2023 and the action plan for its implementation: Order of the Minister of Justice of the Republic of Kazakhstan dated December 26, 2018. No. 1629.URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34370712&pos=4;-108#pos=4;-108 (issue date: 12/12/2023)
6. Ярослав Ю.Ю. До питання концепції судової експертизи в Україні. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків : ХНДІСЕ, 2020. С.109-117	6. Yaroslav Yu.Yu. Regarding the issue of the concept of forensic examination in Ukraine. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.109-117
7. Шуневич К.А. Моделі організації та проведення судових експертиз у кримінальному судочинстві в державах Європи і в Україні: дис. ... д-ра філософії: з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» /Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2023. 332с.	7. Shunevych K.A. Models of the organization and conduct of forensic examinations in criminal proceedings in European countries and in Ukraine: diss. ... doctor of philosophy: from field of knowledge 08 "Law" with specialty 081 "Law" / Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2023. 332p.
8. Ткаченко Н., Алєксєйчук В. Моделі системи інституцій судової експертизи в Україні (переваги та ризики). Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 1 (26). С. 10—23. DOI: 10.32353/khrife.1.2022.02.	8. Tkachenko N., Alekseychuk V. Models of the system of forensic examination institutions in Ukraine (advantages and risks). Theory and practice of forensic examination and criminology. Vol. 1 (26). P. 10-23. DOI: 10.32353/khrife.1.2022.02.
9. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: Указ Президента України від 08.11.2019 р. № 837/2019. URL: https://www.president.gov.ua/ documents/ 8372019-30389 (дата звернення: 12.12.2023).	9. On urgent measures to carry out reforms and strengthen the state: Decree of the President of Ukraine dated November 8, 2019 No. 837/2019. URL: https://www.president.gov.ua/documents/8372019-30389 (date of application: 12.12.2023).
10.Проект Закону про судово-експертну діяльність № 6284 від 05.11.2021. Офіц. портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73154 (дата звернення: 12.12.2023).	10. Draft Law on Forensic Expert Activity No. 6284 dated November 5, 2021. officer portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73154 (access date: 12.12.2023).
11 Проект Закону про судово-експертну діяльність № 6284-1 від 19.11.2021. Офіц. портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73246 (дата звернення: 12.12.2023).	11 Draft Law on Forensic Expert Activity No. 6284-1 dated November 19, 2021. officer portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73246 (access date: 12.12.2023).
12 Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судову експертизу» № 6284-3 від 23.11.2021. Офіц. портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73261 (дата звернення: 12.12.2023).	12 Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine "On Forensic Expertise" No. 6284-3 dated November 23, 2021. officer portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: http://

	w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73261 (access date: 12.12.2023).
13.Клюєв О.М. Реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя – нагальна потреба часу. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С.6-11	13. Klyuev O.M. Reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice is an urgent need of the hour. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KNDISE, 2020. P.6-11
14.Журавель В.А. Правові, організаційні та дидактичні проблеми вдосконалення експертної діяльності. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С. 28-33	14. Zhuravel V.A. Legal, organizational and didactic problems of improving expert activity. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.28-33
15. Шевчук В.М. Методологічні проблеми вдосконалення законодавчого забезпечення судово-експертної діяльності. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С.34-41	15. Shevchuk V.M. Methodological problems of improving the legislative provision of forensic expert activity. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.34-41
16. Шевчук В.М. Правові, організаційні та методологічні проблеми удосконалення експертного забезпечення правосуддя у сучасних умовах. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15—16 квіт. 2021 р.).Харків : Право, 2021.С.90-92	16. Shevchuk V.M. Legal, organizational and methodological problems of improving expert provision of justice in modern conditions. Actual issues of forensic examination and criminology: coll. materials of international science and practice polylogue conference (Kharkov, April 15-16, 2021). Kharkiv: Pravo, 2021. P.90-92
17. Чернявський С.С., Чорноус Ю.М. Міжнародні стандарти судово-експертної діяльності. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15—16 квіт. 2021 р.).Харків : Право, 2021.С.86-88	17. Chernyavskyi S.S., Chornous Y.M. International standards of forensic expert activity. Actual issues of forensic examination and criminology: coll. materials of international science and practice polylogue conference (Kharkov, April 15-16, 2021). Kharkiv: Pravo, 2021. P.86-88
18. Крайнов І.П. Концептуальні положення з питань реформування законодавства про судову експертизу в Україні. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С.62-65	18. Krainov I.P. Conceptual provisions on reforming legislation on forensic examination in Ukraine. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.62-65
19. Порядок проведення рецензування висновків судових експертів: затв. наказом МЮ України від 03.02.2020 №335/5 (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0131-20#Text (дата звернення: 12.12.2023).	19. The procedure for reviewing the conclusions of court experts: approved. by order of the Ministry of Justice of Ukraine dated February 3, 2020 No. 335/5 (amended and supplemented). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0131-20#Text (date of application: 12.12.2023).

20. Ярослав Ю.Ю. До питання рецензування висновків судового експерта. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 листпада 2020 р.) / за заг. ред. О. Г. Рувіна, Н. В. Нестор; уклад. О. І. Жеребко, В. П. Колонюк, О. О. Садченко, О. В. Юдіна. Київ: Вид.-во Ліра-К, 2020. С.666– 671	20. Yaroslav Yu.Yu. To the issue of reviewing the conclusions of a court expert. Current issues of forensic expertise, criminology and criminal process: materials of the II international science and practice conf. (Kyiv, November 19, 2020) / by general ed. O. H. Ruvina, N. V. Nestor; structure. O. I. Zherebko, V. P. Kolonyuk, O. O. Sadchenko, O. V. Yudina. Kyiv: Lira-K Publishing House, 2020. P. 666–671
21.Авдєєва Г.К. Проблеми реалізації принципу змагальності під час реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С. 97-103	21. Avdeeva H.K. Problems of implementation of the principle of competitiveness during the reform of the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.97-103
22. Шепітько В.Ю. Проблеми нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності в Україні. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С. 25-27	22. Shepitko V.Yu. Problems of regulatory and legal regulation of forensic expert activity in Ukraine. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KNDISE, 2020. P.25-27
23. Даньшин М.В., Бабарицький О.В. Щодо проблеми фахової підготовки судового експерта. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15—16 квіт. 2021 р.).Харків: Право, 2021.С.28-30	23. Danshin M.V., Babarytskyi O.V. Regarding the problem of professional training of a forensic expert. Actual issues of forensic examination and criminology: coll. materials of international science and practice polylogue conference (Kharkov, April 15-16, 2021). Kharkiv: Pravo, 2021. P. 28-30
24. Булулуков О.Ю. Експертна дидактика – напрями розвитку. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: збірник матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 18–19 квіт. 2019 р.). Харків: ХНДІСЕ, 2019. С. 83-84	24. Bululukov O.Yu. Expert didactics - directions of development. Actual issues of forensic examination and criminology: a collection of international materials. science and practice conference dedicated to the 150th anniversary of the birth of Zasl. Prof. M. S. Bokarius (Kharkiv, April 18–19, 2019). Kharkiv: KNDISE, 2019. P.83-84
25.Андренко С., Курдес О., Бубліков А. Щодо професійної компетентності судового експерта. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (Харків, 10 лист. 2023). — Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2023. С.64-66	25. Andrenko S., Kurdes O., Bublikov A. Concerning the professional competence of a forensic expert. Actual issues of forensic expertise and criminology: coll. Maths International science and practice conf. on the occasion of the 100th anniversary of the National Scientific Center "Institute of Forensic Expertise named after Ex. Prof. M. S. Bokarius" (Kharkiv, November 10, 2023). — Kharkiv: NSC "ISE named after Ex. Prof. M. S. Bokarius", 2023. P.64-66
26. Агапова О.В. «Відкритий освітній ресурс: судова експертиза». Крок до модернізації методів підготовки експертів.	26. Agapova O.V. "Open educational resource: forensic examination". A step towards the

Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.-полілогу (м. Харків, 15—16 квіт. 2021 р.).Харків : Право, 2021.С.301-302	modernization of expert training methods. Actual issues of forensic examination and criminology: coll. materials of international science and practice polylogue conference (Kharkov, April 15-16, 2021). Kharkiv: Pravo, 2021. P.301-302
27. Свінцицький А. Система експертного забезпечення правосуддя в Україні на сучасному етапі: організаційно-правові аспекти. Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С.16-20	27. Svintsytskyi A. The system of expert provision of justice in Ukraine at the modern stage: organizational and legal aspects. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KhNDISE, 2020. P.16-20
28. Гонгало С.Й. Змагальність експертиз: вимоги часу чи фікція. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 грудня 2021 р.) / за заг. ред. Н. В. Нестор; уклад. О. В. Баулін, О. І. Жеребко, Т. П. Кривак, О. О. Садченко, А. В. Старушкевич, О. В. Юдіна. – К.: Видавництво Ліра-К, 2021, С. 86-88	28. Gongalo S.Y. Competitiveness of examinations: time requirements or fiction. Current issues of forensic expertise, criminology and criminal process: materials of the III International science and practice conf. (Kyiv, December 15, 2021) / by general ed. N. V. Nestor; structure. O. V. Baulin, O. I. Zherebko, T. P. Kryvak, O. O. Sadchenko, A. V. Starushkevich, O. V. Yudina. - K.: Lira-K Publishing House, 2021, pp. 86-88
29. Щербаковський М.Г. Проблеми реформування базового законодавства України . Проблеми реформування базового законодавства України з питань експертного забезпечення правосуддя: матеріали круглого столу (м. Харків, 6–7 лютого 2020 року). Харків: ХНДІСЕ, 2020. С.46-49	29. Scherbakovsky M.G. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine. Problems of reforming the basic legislation of Ukraine on issues of expert provision of justice: materials of the round table (Kharkov, February 6–7, 2020). Kharkiv: KNDISE, 2020. P. 46-49
30. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States, CEPEJ (2014)14. URL: https://rm.coe.int/168074827a (дата звернення: 12.12.2023).	30. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States, CEPEJ (2014)14. URL: https://rm.coe.int/168074827a (дата звернення: 12.12.2023).
31. The guide to practices in civil judicial expertise in the European Union. Last update March 16, 2022 URL: https://experts-institute.eu/en/projects/the-guide-to-good-practices-in-civil-judicial-expertise-in-the-european-union/	31. The guide to practices in civil judicial expertise in the European Union. Last update March 16, 2022 URL: https://experts-institute.eu/en/projects/the-guide-to-good-practices-in-civil-judicial-expertise-in-the-european-union/
32. Моніторинговий звіт за 2020 рік Директорату правосуддя та кримінальної юстиції: затв. Заст.Міністра юстиції України 15.01.2021 року. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/4364-direktoratom-pravosuddya-ta-kriminalnoji-yustitsiji-bulo-pidgotovleno-monitoringovij-zvit-za-2020-rik-yakij-vklyuchae-u-tomu-chisli-rozdil-efektivnosti-normativno-pravovogo-regulyuvannya-u-sferi-sudovo-ekspertnoji-diyalnosti	32. Monitoring report for 2020 of the Directorate of Justice and Criminal Justice: approved. Deputy Minister of Justice of Ukraine on January 15, 2021. URL: https://expertize-journal.org.ua/all-news/4364-direktoratom-pravosuddya-ta-kriminalnoji-yustitsiji-bulo-pidgotovleno-monitoringovij-zvit-za-2020-rik-yakij-vklyuchae-u- tomu-chisli-rozdil-efektivnosti-normativno-pravovogo-regulyuvannya-u-sferi-sudovo-ekspertnoji-diyalnosti

33. Ісакович Б.М., Ярослав Ю.Ю., Назаров О.А Проблеми та пропозиції: результати всеукраїнського інтернет-опитування судових експертів щодо реформи в галузі судової експертизи. М-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції-дискусії. Місце недержавної судової експертизи у забезпеченні судочинства України (м.Київ. 19.10.2020р.).-Київ: вид.Назаров О.А. С.6-25(дата звернення: 12.12.2023).	33. Isakovich B.M., Yaroslav Yu.Yu., Nazarov O.A. Problems and proposals: the results of an all-Ukrainian online survey of forensic experts regarding reform in the field of forensic expertise. Members of the All-Ukrainian scientific and practical conference-discussion. The place of non-state forensic examination in ensuring the judicial system of Ukraine (Kyiv. October 19, 2020).-Kyiv: vid. Nazarov O.A. P.6-25 (date of application: 12.12.2023).

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ю.Ю.Ярослав

О.М. Голубенко

О.А. Назаров

Стаття присвячена узагальненню концептуальних основ судової експертизи: організаційно-правових, принципових, комунікаційних, статусних, аналітично-оціночних, які, з огляду на європейські нормативи, потрібно вдосконалювати. З метою ствердження принципу *незалежності* експертів ця галузь має бути *демонополізованою* проведенням дерегуляційних заходів: звільненням державної експертизи з-під контролю відомств створенням центрального органу виконавчої влади або її приватизацією; вивільненням приватних експертів з-під контролю регулятора (МЮ України) створенням СРО за експертними напрямками; скасуванням ЦЕКК МЮ України і передачі цієї функції ЕКК за місцями навчання/експертної роботи/СРО; налагодженням експертної дидактики із залученням ЗВО. *Аналітично-оціночна основа* (рецензування висновків) повинна бути законодавчо унормованою, доречно розширити повноваження суду в цьому напрямку, а саме надати йому можливість, в разі наявності клопотання сторони провадження, доручати іншому експерту проведення експертизи з питання методичної правильності оспорюваної. *Строки експертних проваджень* слід не тільки процесуально регламентувати, але й постійно моніторити за судовою практикою. Резервом оперативних експертиз повинно бути ширше залучення приватних експертів та експертів – фахівців. Актуально запозичення практики ЄС щодо суддівського контролю за діяльністю експертів, і не тільки за строками.

Ключові слова: судова експертиза, основи експертизи, європейські нормативи, незалежність експерта, демонополізація, експертна дидактика, самоврядування, оцінка висновку, строки проваджень.

CONCEPTUAL BASES FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN FORENSIC EXAMINATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Y.Y.Yaroslav

O.M. Golubenko

O.A. Nazarov

The article is devoted to the generalization of the conceptual foundations of forensic examination: organizational and legal, principled, communication, status, analytical and evaluative, which, taking into account European standards, need to be improved. In order to assert the principle of *independence of* experts, this industry should be *demonopolized* implementation of deregulation measures: release of state expertise from the control of departments, creation of a central executive body or its privatization; release of private experts from the control of the regulator (Ministry of Justice of Ukraine), creation of SROs in expert areas; cancellation of the CECC of the Ministry of Justice of Ukraine and transfer of this function to the ECC at the places of study/expert work/SRO; establishment of expert didactics with the involvement of HEIs. *The analytical and evaluative basis* (reviewing conclusions) should be legally regulated, it is appropriate to expand the powers of the court in this direction, namely, to provide it with the opportunity, if there is a request from a party to the proceedings, to entrust another expert to conduct an examination on the methodological correctness of the disputed one. *The terms of expert proceedings should not only be* procedurally regulated, but also constantly monitored by judicial practice. The reserve of operational examinations should be the wider involvement of private experts and expert specialists. It is important to borrow the EU practice of judicial control over the activities of experts, and not only in terms of terms.

Keywords: forensic examination, fundamentals of examination, European standards, independence of the expert, demonopolization, expert didactics, self-government, evaluation of the conclusion, terms of proceedings.

References

1. Yaroslav Yu. Yu., Holubenko O. M., Nazarov O. A. Kontseptualni osnovy rozvytku ukrainskoi sudovoi ekspertyzy v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv [Conceptual Foundations for the Development of Forensic Expertise in Ukraine in the Context of European Integration]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2024. Vol. 9, No. 3 (51). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.1.2024.01. URL: https://expertize-journal.org.ua/spetsialni-znannya/12284-yaroslav-yu-yu-golubenko-o-m-kontseptualni-osnovi-rozvitku-ukrajinskoji-sudovoji-ekspertizi-v-konteksti-evrointegratsijnikh-protsesiv (onovlena versiia vid 08.11.2026). [in Ukrainian].